

Ба Шурои диссертатсионии
6D.KOA-100 назди Донишгоҳи
байналмилалии сайёҳӣ ва
соҳибкории Тоҷикистон (734055,
ш. Душанбе, хиёбони Борбад,
48/5, бинои таълимии “В”)

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ - номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсенти кафедраи баҳисобгирии бухгалтерӣ ва аудити Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон Мирзоалиев Абдумалик Абдунабиевич ба диссертатсияи Юсупов Умедҷон Сангиҳмадович дар мавзӯи «Рушди таъминоти ташкилӣ-методии аудити дохилӣ дар ширкатҳои сайёҳӣ» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 5.2.18 – Баҳисобгирии бухгалтерӣ ва аудит

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ

Диссертатсияи Юсупов Умедҷон Сангиҳмадович дар мавзӯи «Рушди таъминоти ташкилӣ-методии аудити дохилӣ дар ширкатҳои сайёҳӣ», ки барои ҳимоя ҷиҳати дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ ба Шурои диссертатсионии 6D.KOA-100-и назди Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон пешниҳод шудааст, ки ба бандҳои зерини Шиносномаи ихтисоси 5.2.18 – Баҳисобгирии бухгалтерӣ ва аудит мувофиқат мекунад: 3.2. Асосҳои назариявӣ ва методологӣ, вазифагузориҳои мақсадноки аудит ва назорат; 3.3. Методологияи коркарди барномаи аудит ва нақшаи санҷишҳо; 3.4. Санҷиши аудиторӣ ва назоративу омории низоми назорати дохилӣ; 3.8. Танзим ва стандартикунонии қоидаҳои гузаронидани аудит ва назорат; 3.12. Хусусиятҳои ташаккули ҳисоботи аудиторӣ аз рӯйи соҳаҳо, минтақаҳо ва дигар қисматҳои фаъолияти хоҷагидорӣ.

Таҳлили рисола нишон дод, ки муаллиф ба мақсади гузошта расида, вазифаҳои гузошта ро пурра иҷро намудааст.

Мубрамияти мавзӯи диссертатсия

Аудити дохилӣ айни замон воситаи муҳимест, ки аз ҷониби субъектҳои иқтисодӣ истифода мешавад ва хидматҳои кафолатдиҳӣ ва машваратиро пешниҳод мекунад, ки барои қабули қарорҳои оқилонаи тактикӣ ва идоракунии стратегӣ муҳиманд. Он қонуниятҳои фаъолияти ташкилоти тиҷоратиро таъмин мекунад, дороиҳои онро ҳифз мекунад ва вазифаи арзёбӣ ва мониторинги системаи назорати дохилӣ ва арзёбии самаранокии онро иҷро мекунад.

Дар давоми фаъолияти худ, ширкатҳои сайёҳӣ дар муҳити номуайянии пайваста ба омилҳои гуногуни хавф дучор мешаванд. Аудити

дохилӣ барои муайян ва кам кардани таъсири хатарҳое, ки ба фаъолияти молиявӣ ва иқтисодӣ таъсир мерасонанд, таъмини идомаи онҳо ва афзоиши арзиши тиҷорат дар муҳити рақобатнок кӯмак мекунад. Дар муҳити хатарнок, аудиторҳои дохилӣ бояд пеш аз ҳама ба муштариёни калидӣ (шурои директорон ва роҳбарони баландпоя) арзёбии хавфҳои муҳимтаринро пешниҳод кунанд ва барои роҳбарии онҳо тавсияҳо таҳия кунанд.

Таъмини сифати аудити дохилӣ стандартикунонии расмиёти онро дар асоси равиши хавфӣ талаб мекунад. Аз ҷиҳати илмӣ асоснок кардани расмиёти аудити дохилӣ ва мустаҳкам кардани онҳо дар стандартҳо барои беҳтар кардани низоми аудити дохилӣ ва таъмини сифати татбиқи он муҳим аст.

Стандартикунонии аудити дохилӣ, аз як тараф, роҳи муассири баланд бардоштани самаранокии аудит ва кам кардани захираҳои зарурӣ барои татбиқи он тавассути беҳсозии онҳо ва таҳияи назарияи аудити дохилӣ ва довари касбии аудиторҳои дохилӣ мебошад. Аз тарафи дигар, стандартикунонии аудити дохилӣ имкон медиҳад, ки сатҳи касбии аудити дохилӣ тавассути танзими возеҳи амалҳои аудиторҳои дохилӣ дар асоси хулосаи таҷрибаҳои беҳтарин ва дастовардҳои охирини илмӣ дар ин соҳа афзоиш ёфта, самаранокӣ ва сифати баланди аудитро таъмин намояд.

Дар ин робита, таҳия ва такмили дастгирии ташкилӣ ва методологии аудити дохилӣ дар заминаи рақамикунонӣ дар корхонаҳои соҳаи сайёҳӣ, бо истифода аз системаи стандартҳо дар фаъолияти хадамоти аудити дохилӣ, махсусан муҳим аст.

Аз ин рӯ, таҳқиқот ва омӯзиши масъалаҳои таъминоти ташкилӣ – методии аудити дохилӣ дар фаъолияти идоракунии ширкатҳои сайёҳӣ зарурияти рӯзмарра дошта, зоҳирсозии омилҳо, асосноксозии самтҳо, муайянсозии роҳу усулҳои пешбурди аудити дохилии мутобик ба шароити муосири фаъолияти корхонаҳо дар маҷмӯъ муҳим ва аҳамиятнок арзёбӣ карда мешаванд.

Дарачаи навгонии натиҷаҳои илмӣ дар диссертатсия ба дастода ва нуктаҳои илмие, ки барои ҷимоя пешниҳод мешаванд.

Навгонии илмӣ таҳқиқот омӯзиши асосҳои назариявӣ-методӣ ва коркарди пешниҳодҳо ва тавсияҳои амалӣ оид ба ташкил ва тақомули низоми аудити дохилӣ дар корхонаҳои сайёҳиро ифода мекунад. Дар раванди таҳқиқот чунин натиҷаҳои илмӣ ба даст омадаанд, ки дорони навгонии илмӣ мебошанд:

- муқаррароти назариявӣ ва методологии аудити дохилӣ бо муайян кардани марҳилаи иловагии таҳаввулотӣ он васеъ карда шуда, равишҳои асосии гузаронидани аудити дохилӣ асоснок гардидаанд; омилҳои беруна ва дохилие, ки ба рушди аудити дохилӣ таъсир мерасонанд муайян карда шуда, моделҳо барои бунёди низоми аудити дохилӣ бо назардошти таҷрибаи байналмилалӣ барои афзудани самаранокии аудити дохилӣ баррасӣ гардидаанд;

-методикаи аудити дохилии самаранокии системаи идоракунии хавфҳои ширкатҳои сайёҳӣ бо роҳи равшан кардани ҳадаф, муназзамсозии рӯйхати ҳуҷҷатҳои меъёрии истифодашуда ҳангоми гузаронидани аудити самаранокии идоракунии хавфҳо, муайян кардани самтҳои асосии арзёбии низоми идоракунии хавфҳо, асоснок кардани интиҳоби усулҳои ба даст овардани далелҳои аудиторӣ бо назардошти омода кардани гузоришҳои идоракунии хавфҳо, муназзамсозии расмиёти аудитие, ки дар раванди аудити низоми идоракунии хавфҳо вобаста ба қаллобӣ ва таснифоти онҳо истифода мешаванд, таҳияи тавсияҳои тақмили низоми аудити дохилӣ дар ширкатҳои сайёҳӣ, ҳуҷҷатгузори раванди аудит ва омода кардани ҳуҷҷатҳои ниҳой дар асоси натиҷаҳои он, ки сифати аудитро беҳтар мекунад ва ба беҳтар шудани низоми идоракунии хавфҳо дар ширкатҳои сайёҳӣ мусоидат менамояд, таҳия шудааст;

- моҳият, муҳтаво, принципҳо ва шаклҳои ташкили низоми аудити дохилӣ аниқ ва асоснок карда шуда, таъсири хусусиятҳои технологияи хизматрасонии сайёҳӣ ба ташкили аудити дохилӣ дар ширкатҳои сайёҳӣ муайян карда шудааст, инчунин талаботи иттилоотии идоракунӣ ва пойгоҳи меъёрию ҳуқуқии танзимкунии аудити дохилӣ таҳқиқ карда шудааст;

- дар заминаи таҳқиқи фаъолияти ширкатҳои сайёҳӣ ҳамчун объекти аудити дохилӣ самтҳои рушди таъминоти ташкилӣ-методии аудити дохилӣ дар низоми идоракунии ширкатҳои сайёҳӣ муайян карда шудаанд;

- дар асоси омӯзиши таҷрибаи байналмилалӣ ташкили низоми аудити дохилӣ воситаҳои методии мукаммал, аз ҷумла тартиби баҳодиҳии самаранокии низоми аудити дохилӣ барои таъмини кори самаранокии низоми аудити дохилӣ дар ширкатҳои сайёҳӣ таҳия шуда, амсилаи иттилоотии он коркард шудааст;

- методикаи ҳисобкунии самаранокӣ, арзёбии сифат, таҳхис ва назорати кори низоми аудити дохилӣ барои ширкатҳои сайёҳӣ таҳия гардидааст, ки ба талаботи стандартҳои байналмилалӣ ҷавобгӯ

мебошад, тавсияҳо оид ба татбиқи методикаи мазкур барои арзёбии самаранокии аудити дохилӣ дар ширкатҳои сайёҳӣ пешниҳод карда шудаанд.

Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳои диссертатсия

Хулоса ва тавсияҳои дар диссертатсия овардашуда бо роҳи таҳлили илмӣ натиҷаҳои тадқиқоти назариявӣ таҷрибавӣ асоснок буда, ба такмил ва рушди низоми аудити дохилии ширкатҳои сайёҳӣ равона карда шудаанд, ки самаранокии идоракунии фаъолияти ширкатҳои сайёҳиро таъмин карда метавонанд. Дараҷаи эътимоднокии хулосаҳо дар асоси қонунҳо ва санадҳои меъёрии Ҷумҳурии Тоҷикистон, барномаҳо ва стратегияҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, маълумот ва нашрияҳои даврии Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, иттилооти баҳисобгирии муҳосибӣ, ҳисоботи молиявӣ ва идоракунии ширкатҳои сайёҳии Ҷумҳурии Тоҷикистон, маводи конференсияҳо ва интишороти даврии соҳаи баҳисобгирии муҳосибӣ, назорат ва аудити дохилӣ асоснок карда шудаанд, ки ҳуҷҷатҳои тасдиқкунанда дар бораи ҷорӣ намудани хулосаю пешниҳодҳо ба ҳисоб мераванд. Дар маҷмӯъ, хулосаю натиҷаҳои эътимодноки бадастомада, бо истифодаи усулҳои умумӣ ва махсуси илмӣ: таҳлилӣ, синтез, муқоисакунӣ, индуксия ва дедуксия, таҳлили омӯрӣ ва таҳқиқоти монографӣ тасдиқ гардидаанд.

Сохтори диссертатсия ва мазмуну мундариҷаи он

Сохтори кори диссертатсионӣ, гузориши мақсаду вазифа, натиҷагирӣ ва мантиқии алоқамандии онҳо тасдиқ мекунанд, ки муаллиф масъалаҳои гузошташударо амиқ дарк намуда, ҷанбаҳои таҳлили васеи муаммоҳои рушд ва тақомули низоми аудити дохилӣ дар ширкатҳои сайёҳӣ, асосҳои назариявӣ методологиро дар ин самт метавонад такмил диҳад.

Диссертатсия аз муқаддима, се боб, баррасии натиҷаҳо, хулоса, рӯйхати адабиёт иборат мебошад. Ҳаҷми умумии қор 182 саҳифаи матни компютериро ташкил додааст, ки аз 17 расм, 21 ҷадвал ва рӯйхати адабиёт, ки аз 160 номгӯй иборат аст, таркиб ёфтааст.

Дар боби якуми диссертатсия - «Асосҳои назариявии ташкили низоми аудити дохилӣ дар ширкатҳои сайёҳӣ», ки қисмати назариявӣ ва методологиро ташкил медиҳад, раванди таҳаввули назорат ҳамчун вазифаи идоракунии таҳқиқ карда шуда, алоқаи аудити дохилӣ бо низоми назорати дохилӣ равшан сохта шудааст. Дар ин боб моҳияти аудити дохилӣ, муҳтаво, принципҳо ва шаклҳои ташкили он дар шароити муосир баррасӣ гардида, инчунин хусусиятҳои фаъолияти

ширкатҳои сайёҳӣ ва таъсири онҳо ба ташкили низоми аудити дохилӣ мавриди омӯзиш қарор дода шудаанд.

Чунончи муаллиф қайд менамояд, аз ҷиҳати назариявӣ, аудити дохилӣ системаи назорат ва таҳлили равандҳоро такмил медиҳад, ки ин бо назарияҳои идоракунии хатар ва моделҳои назорати дохилӣ асоснок мебошад (саҳ.17). Бинобар ин, санҷиши аудиторӣ яке аз шарту воситаҳои муфиди такмили самараноки муносибатҳои бозорӣ буда, тавассути назорат барои самаранокӣ ва ҷараёни иқтисодиёти корхонаҳо муҳим арзёбӣ мегардад. Дар заминаи омӯзиш ва таҳқиқи моҳият, таркиб ва мундариҷаи аудити дохилӣ диссертант тарҳи концептуалии низоми аудити дохилиро дар асоси вазифаҳои амиқи идоракунӣ таҳия намуда, таҳаввули рушди аудити дохилиро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мавриди омӯзиш қарор додааст ва ҳадафу муҳтавои аудити дохилиро дар низоми идоракунии корхонаҳо аз нуктаи назари олимони соҳа баррасӣ намудааст. Инчунин мавқеи аудит ва моҳияти фаъолияти аудиториро дар раванди таъмини эътимоднокӣ ва устувории молиявии субъектҳои хоҷагидорӣ равшан сохта, мафҳуми «аудит»-ро, ки олимони мутахассисони соҳа нуктаҳои назари гуногун доранд, маънидод намудааст. (ҷадвали 1.1.1., саҳ. 21), инчунин таърифи муаллифии аудитро аз нигоҳи дарки ҷанбаҳои иқтисодӣ ва иҷтимоии он бисёр хуб шарҳ додааст. (саҳ. 24-25). Ҳамзамон, муаллиф тафовути байни аудити дохилӣ ва назорати дохилиро муқаррар намуда (саҳ. 27-28), модели концептуалӣ ва методии аудити дохилиро ҳамчун унсури муҳими идоракунии корпоративӣ дар расми 1.1.2. (саҳ. 30) инъикос кардааст, ки дар таҳкими нақш ва аҳамияти аудити дохилӣ дар идоракунии ширкатҳои сайёҳӣ ва афзудани самаранокии фаъолияти онҳо дар шароити иқтисоди рақамӣ муҳим арзёбӣ мегардад.

Дар зербоби 1.2. муқоисаи концепсияҳои назорат (COBIT, SAC, COSO, SAS) аз рӯи нишондиҳандаҳои асосӣ: ҳадафҳо, унсурҳои сохторӣ, назорати дохилӣ, объекти назорат, баҳодиҳии басомади фаъолият ба амал бароварда шуда (ҷадвали 1.2.2, саҳ. 42), муҳаққиқ чунин мешуморад, ки «интиҳоби концепсияи назорат қарори инфиродии идоракунӣ буда, аз хусусиятҳои ташкилоти мушаххас, интизориҳои идоракунӣ, хароҷоти раванди татбиқ ва дигар омилҳо вобаста аст» (саҳ. 44).

Муаллиф чунин мешуморад, ки аудити дохилӣ ҳамчун унсури муҳимми идоракунӣ бо принципҳои мустақилият ва объективият фаъолият намуда, ба муайян ва арзёбии хавфҳо, такмили низоми назорати дохилӣ ва баланд бардоштани самаранокии фаъолияти корхона мусоидат мекунад. Он ҳамзамон вазифаи кафолатдиҳӣ ва

машваратиро ичро намуда, рушди идоракунии корпоративиро дастгирӣ менамояд (саҳ. 52). Вобаста ба ин, дар диссертатсия принципҳои асосии ташкили ҳадамоти аудити дохилӣ мавриди таҳлил қарор дода шуда (ҷадвали 1.3.2., саҳ.53), бо мақсади таъмини сифат ва эътимодноки усулҳои методи аудити дохилӣ таҳия гардидаанд (Расми 1.3.1.).

Дар боби дуввуми диссертатсия - «Таҳлили ташкили аудити дохилӣ дар ширкатҳои сайёҳӣ» - заминаҳои ташаккул ва рушди назорати дохилиро дар ширкатҳои сайёҳӣ таҳлил намуда, аудити дохилиро ҳамчун методикаи таҳқиқи сифати маълумоти баҳисобгирӣ истифода кардааст ва самтҳои тақмили назорати дохилиро дар низомии идоракунии ширкатҳои сайёҳӣ равшан сохтааст.

Унвонҷӯ дуруст қайд мекунад, ки гузаронидани аудити дохилии молиявӣ дар ширкатҳои сайёҳӣ бо санадҳои меъёрии ҳуқуқии қабулшуда танзим карда мешавад, ки тартиби ташкили низомии аудити дохилиро танзим мекунад. (саҳ. 65). Дар асоси омӯзиш ва таҳлили таҷрибаи хориҷӣ ва санадҳои меъёрий панҷ номгӯи намунавии вазифаҳои низомии аудити дохилӣ дар ширкатҳои сайёҳӣ муайян карда шуда, моҳияти ҳар яке онҳо шарҳ дода шудааст (саҳ.66).

Яке аз масоили асосие, ки дар ин боб аз тарафи муаллиф дида баромада шудааст - ин таъсири хавф ба идоракунии фаъолият ва нақшу нақшаи аудити дохилӣ дар паст намудан ё бартарафсозии хавфҳо вобаста ба қаллобӣ мебошад. Аз он ҷумла, дар рисолаи илмӣ қайд карда шудааст, ки идоракунии самараноки хавфҳои қаллобӣ тавассути назорати дохилӣ ва аудити дохилӣ сатҳи қаллобиро кам карда, устувории иқтисодии ширкатро таъмин намуда, обрӯ ва рақобатпазирии ширкатҳоро нигоҳ медорад. (саҳ.93).

Дар боби сеюм - «Роҳҳои тақомули методикаи аудити дохилӣ дар ширкатҳои сайёҳӣ» равандҳои тақмили методикаи аудити дохилӣ дар низомии идоракунии ширкатҳои сайёҳӣ баррасӣ гардида, механизмҳо ва моделҳои таҷрибаи аудити дохилӣ дар муҳити рақамӣ таҳия карда шуда, инчунин арзёбии самаранокии низомии аудити дохилӣ дар ширкатҳои сайёҳӣ ҳамчун самтҳои тақмили ташкили аудити дохилӣ асоснок карда шудаанд.

Дар асоси таҳқиқот ва арзёбии таҷрибаи хориҷии ташаккул ва рушди методологияи аудити дохилӣ ҳадафҳои таҳияи низомии аудити дохилии муносиб ва самаранок муайян карда шуда, таъкид карда шудааст, ки нақши аудити дохилӣ аз нуктаи назари таносуби вазифаҳо ва ҳам тобеият дар низомии идоракунии ширкатҳои сайёҳӣ дар шароити рақамикунонӣ дигар мешавад.

Ба андешаи муаллиф зарурати ташкили бозори хизматрасонию аудиторӣ дар Тоҷикистон аз омилҳои зерин: қабули стандартҳои байналмилалӣ ҳисобот ва аудит (IFRS, ISA, QC); таъмин намудани шаффофияти молиявӣ ва ҳамгироии иқтисодиёт ба ҳомаи ҳамагон; ҷалби сармоя, рушди рақобат ва хизматрасонӣ; дастгирии бозорҳои фондӣ, суғурта ва ширкатҳои хусусӣ; коҳиш додани хароҷоти назорати давлатӣ; манбаи иловагӣ барои буҷети давлатӣ ва таъмини хизматрасонию босифат ва арзон тавассути мактаби аудити ватанӣ вобаста мебошад (саҳ. 119-120).

Муаллиф дуруст қайд менамояд, ки низомии назорати дохилӣ (ННД) маҷмуи сохтори ташкилӣ, усулҳо ва расмиёти аз ҷониби роҳбарияти ташкилот барои назорати мунтазам ва самараноки фаъолияти ташкилот қабулшуда мебошад ва функцияи аудити дохилӣ (АД), аз ҷумла, ба баҳодиҳии низомии назорати дохилӣ ва пешниҳоди тавсияҳо барои баланд бардоштани самаранокии он равона шудааст (саҳ. 128). Дар натиҷа амсилаи мухтасари таъсири аудити дохилӣ ба низомии назорати дохилӣ коркард гардидааст, ки аз нуқтаи назари амалия ҷолиб ба назар мерасад (расми 3.3.5. дар ҳамон саҳифа).

Дар натиҷаи таҳқиқоти амиқ муаллиф чунин мешуморад, ки дар ширкатҳои сайёҳӣ самаранокии аудити дохилӣ бо нишондиҳандаҳои фаъолият ва натиҷаҳо арзёбӣ мешавад. Аз ин рӯ, муаллиф рӯйхати тасвирии нишондиҳандаҳои самаранокиро пешниҳод намудааст, ки стратегия ва ҳадафҳои ташкилот, стандартҳои касбии аудити дохилӣ, инчунин талаботи қонунгузорию дарбар мегиранд (Ҷадвали 3.3.2., саҳ. 132).

Муаллиф, дар рисола ба амсилаю тавсияҳои ташкили аудити дохилӣ бо назардошти стандартҳои байналмилалӣ аудити дохилӣ тақия карда, дар бунёди ҳадамоти аудити дохилӣ ба равиши ҳамгиро бартарият додааст ва самаранокии нокифояи низомҳои назорати дохилиро дар ширкатҳои сайёҳии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз сатҳи пасти ташкили раванди таъминоти иттилоотии онҳо вобаста дониста, барои ҳалли мушкилоти мазкур, маҷмуаи мутавозини нишондиҳандаҳои арзёбии фаъолияти аудити дохилиро пешниҳод кардааст (Расми 3.3.6., саҳ. 134).

Инчунин, вобаста ба ҳисобкунӣ ва арзёбии самаранокии низомии аудити дохилӣ дар ширкатҳои сайёҳӣ муаллиф тавонистааст асоснок созад, ки ҳангоми гузаронидани аудити дохилӣ тамоми унсурҳои ташкилдихандаи низомии назорати дохилӣ арзёбӣ карда мешаванд.

Дар қисмати натиҷаҳои асосии илмӣ диссертатсия асосан аҳамияти илмӣ ва назариявӣ-амалии таҳқиқоти гузаронидашуда дар ҷардидааст (саҳ. 137-139).

Дар қисмати тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳо бошад хулосаҳои назариявӣ ва тавсияҳои амалӣ пешниҳод шудаанд (саҳ. 139-140).

Феҳристи адабиёти истифодашуда дар саҳифаҳои 141-159 оварда шуда, интишороти унвонҷӯ низ аз рӯи мавзӯи диссертатсионӣ оварда шудааст (саҳ. 160-162).

Аҳамияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия бо нишон додани тавсияҳо оид ба истифодаи онҳо

Аҳамияти илмӣ назариявӣ таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки баъзе муқаррароти диссертатсия дар самти таҳияи санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ, барнома ва стратегияҳо ҷиҳати ташкили низоми аудити дохилӣ дар ширкатҳои сайёҳӣ истифода гарданд. Ҳамзамон, муқаррарот ва тавсияҳои дар диссертатсия овардашуда, на танҳо дар ҷараёни таълим инчунин аз ҷониби соҳибмулкони ва маъмурияти ширкатҳои сайёҳӣ барои ташкили низоми аудити дохилӣ бо мақсади таъмини ҳадафҳои стратегӣ ва тактикийи ширкатҳои сайёҳӣ дар шароити рақамикунонӣ мавриди истифода қарор гиранд.

Аҳамияти амалии натиҷаҳои таҳқиқот. Таҳқиқоти диссертатсионӣ таҳлили илмӣ амалии бисёрсолаи муаллиф доир ба ҷанбаҳои гуногуни рушди низоми аудити дохилӣ дар ширкатҳои сайёҳиро дар бар гирифтааст. Баъзе қоркардҳо ва тавсияҳои пешниҳодгардида метавон ҳангоми мукамалгардонии заминаҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ ташкили аудити дохилӣ, таҳияи низомнома оид ба аудити дохилӣ ва дастурамалҳои вазифавӣ мутахассисони соҳа истифода бурд. Натиҷаҳои таҳқиқот дар самти ташкили низоми аудити дохилӣ ва пешгирии хавфҳои бо қаллобӣ вобаста низ дар таҳқиқот дорой аҳамияти амалӣ мебошанд.

Аҳамияти иқтисодии натиҷаҳои диссертатсия. Мавриди зикр аст, ки пешниҳод ва тавсияҳои диссертант дар самти рушди низоми аудити дохилии ширкатҳои сайёҳӣ метавонанд асоснокӣ ва такмили механизми муосири идоракунии корпоративиро дар корхонаҳои ин соҳа таъмин намоянд. Дар диссертатсия равандҳо, самтҳо, роҳу восита ва усулҳои таъмини рушди низоми аудити дохилӣ дар раванди идоракунии фаъолияти ширкатҳои сайёҳӣ асоснок ва исбот карда шудаанд, ки онҳоро дар соҳаи илм ва ҳам дар амалия метавон истифода намуд.

Аҳамияти иҷтимоии натиҷаҳои таҳқиқот. Муқарраротҳои диссертатсия ва аҳамияти иҷтимоӣ ба ташкили ҷойҳои нави корӣ,

баландшавии сатҳи салоҳият ва кордони кормандон, рушди сайёҳии дохилӣ мусоидат намуда, дар баландшавии сатҳи зиндагии аҳолии кишвар таъсири муҳимро мерасонад. Ҳамчунин натиҷаҳои таҳқиқот дар ташаккули тафаккури касбии мутахассисони соҳаи аудити дохилӣ, шаффофияти фаъолияти ширкатҳои сайёҳӣ, афзоиши натиҷанокӣ ва самаранокӣ фаъолияти онҳо нақши амикро мебозанд.

Наشري натиҷаҳои диссертатсия дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ

Автореферат ва қорҳои аз ҷоп баровардаи муаллиф дар худ таркибу мундариҷаи асосии диссертатсия ва навоариҳои илмӣ онро ифода менамоянд. Қори диссертатсионӣ сохтори мантиқан мукамал дошта, натиҷаҳои бадастовардаи муаллиф арзиши илмӣ доранд, ки асосҳои назариявӣ амалии рушди низомии аудити дохилиро дар раванди идоракунии фаъолияти ширкатҳои сайёҳӣ тақмил медиҳанд. Автореферат муҳтавои асосии таҳқиқоти диссертатсиониро инъикос намуда, дар он натиҷаҳои асосии ба ҳимоя пешниҳодшуда ифода гардидааст. Дар асоси таҳқиқот ва натиҷаи қори диссертатсия, муаллиф дар маҷмӯъ 13 мақолаҳои илмӣ бо ҳаҷми умумии 5,5 ҷузъи ҷопӣ, аз он ҷумла 6 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба нашр расонидааст.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Диссертатсияи тақризшаванда ба меъёрҳои бо бандҳои 31, 33, 34, 35 ва 37 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ (қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267) тасдиқшуда ҷавобгӯ буда, муқаддима ва бахшҳои он - мубрами мавзӯи таҳқиқот, дараҷаи таҳқиқи мавзӯи илмӣ, робитаи таҳқиқот бо барномаҳо (лоиҳаҳо) ва ё мавзӯҳои илмӣ, мақсад, вазифаҳо, объект ва мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионӣ, фарзияи илмӣ таҳқиқоти диссертатсионӣ, асосҳои назариявӣ-методологӣ таҳқиқоти диссертатсионӣ, сарчашмаи маълумоти таҳқиқоти диссертатсионӣ, давраҳо ва пойгоҳи таҳқиқот, навгониҳои илмӣ таҳқиқот, нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда, аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот, дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ, мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ, саҳми шахсии довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот, тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия, интишорот оид ба мавзӯи диссертатсия, сохтор ва ҳаҷми он ба таври мукамал моҳияти диссертатсияро ифода намуда, ҷиҳатҳои муҳими онро инъикос

менамоянд. Меъёрҳои дигари диссертатсия вобаста ба ҳаҷм, истифодаи ҷадвал ва расмҳо, тартиби нигориши феҳристи адабиёт низ риоя гардидаанд.

Эродҳо доир ба диссертатсия. Дар баробари бартариятҳо дар таҳқиқоти диссертатсионӣ якҷанб камбудӣҳо низ ба назар мерасанд:

1. Дар қисмати назариявии диссертатсия масъалаҳои танзими меъёрӣ-ҳуқуқии ташкили низоми аудити дохилӣ дар ширкатҳои сайёҳӣ ба таври пурра инъикос нагардидаанд. Бо ин мақсад хуб мешуд, агар муаллиф дар мавриди мавҷуд набудани ҳуҷҷатҳои меъёрӣ-ҳуқуқии ташкили аудити дохилӣ дар ширкатҳои сайёҳӣ ва самтҳои бартараф намудани ин ҳолат тавсия ва ҳулосаҳои амалиро пешниҳод менамуд.

2. Чӣ тавре маълум аст, дар сатҳи байналмилалӣ барномаи CIA – аудитори дохилии сертификатдор солҳои тӯлонӣ ҳамчун яке аз муҳимтарин воситаи омодаسازی мутахассисон дар соҳаи аудити дохилӣ татбиқ мешавад, вале ин ҷода, азҷумла иштироки аудиторони дохилии ватанӣ дар ин барнома, натиҷаҳои имтиҳонот ва зарурият ё қобили қабул набудани ин барнома дар рисола баррасӣ нагардидаанд.

3. Ба андешаи мо, агар дар рисола ба сифати объекти таҳқиқот ширкати сайёҳии мушаххас бо таҳлили сохтори идоракунии он, мавқеъ ва мақоми аудити дохилӣ дар раванди идоракунии ширкат мавриди таҳқиқ қарор дода мешуд, сатҳи илмии рисола боз ҳам баландтар мегардид.

4. Дар диссертатсия бисёр ҳатогиҳои имлоӣ ва техникӣ ба назар мерасанд. Масалан, расми 3.3.4 дар саҳифаи 127 «Унсурҳои хараҷоти ширкатҳои сайёҳӣ» номгузорӣ гардидааст, вале сухан дар бораи ҳатогиҳои маъмул ҳангоми санҷиши ғайриқонунии ширкатҳои сайёҳӣ меравад. Ин гуна ҳатогиҳои техникӣ, истифодаи калимаи «хав» ба ҷои «хавф», «хараҷот» ба ҷои «хароҷот» ва ғ. дар матни диссертатсия бисёр ба назар мерасанд.

Маврид ба зикр аст, ки эродҳои ҷойдошта хусусияти тавсиявӣ доранд ва ба сатҳи илмӣ-назариявӣ ва амалии таҳқиқоти диссертатсионӣ ҳалал ворид намеkunанд. Дар маҷмӯъ, рисолаи диссертатсионӣ таҳқиқоти мукаммали илмӣ ва мустақилонаи унвонҷӯ буда, ба яке аз масъалаҳои муҳими илми баҳисобгирӣ ва аудит - тақомули низоми аудити дохилӣ дар ширкатҳои сайёҳӣ бахшида шудааст.

Ҳулосаи ҷамъбасти

Дар умум, диссертатсияи Юсупов Умедҷон Сангиҳмадович ба талаботи муқаррарнамудаи бандҳои 31, 33, 34, 35 “Тартиби додани

дараҷаҳои илмӣ” (қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267) ҷавобгӯӣ буда, муаллифи он барои ноил гаштан ба дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 5.2.18 – Баҳисобгирии бухгалтерӣ ва аудит сазовор мебошад.

Муқарризи расмӣ:

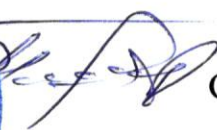
номзади илмҳои иқтисодӣ,
дотсенти кафедраи баҳисобгирии
бухгалтерӣ ва аудити Донишгоҳи
давлатии тижорати Тоҷикистон

А.А. Мирзоалиев

Имзои номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсент А.А. Мирзоалиев -ро тасдиқ менамоям.

Сардори шуъбаи кадрҳо ва корҳои
махсуси Донишгоҳи давлатии
тижорати Тоҷикистон

С.С. Пирзода

Суроға: 734061, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, к. Дехотӣ, ½.
www.tguk.tj. E-mail: tguk2025@gmail.com.
Тел. +992(37) 234-83-46, +992(37) 234-85-46